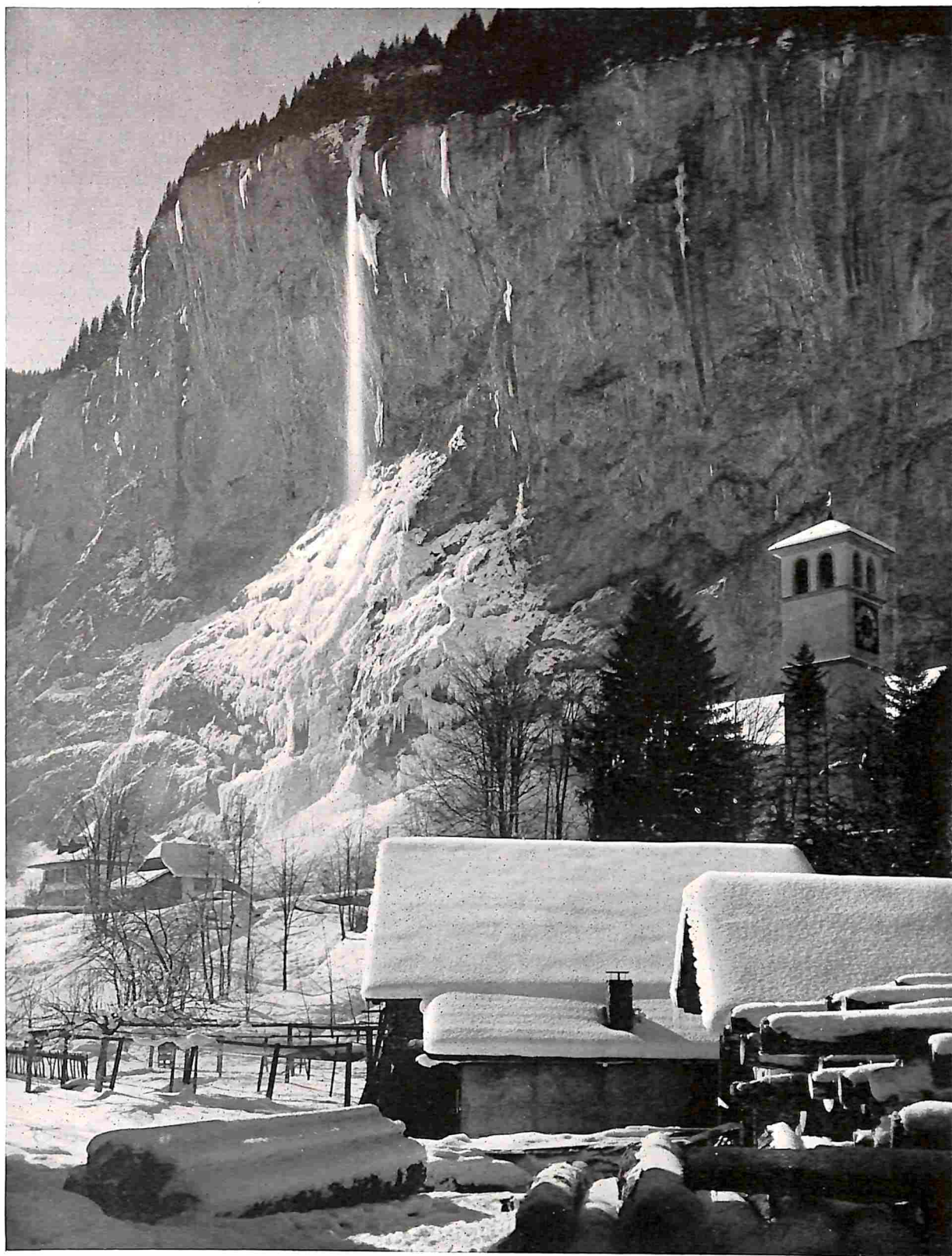

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 51

ZATERDAG 22 DECEMBER 1934

WINTER IN DE BERGEN. DE STAUBBACH IN HET LAUTERBRUNNENDAL

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

WINTER IN DE BERGEN. DE STAUBBACH IN HET LAUTERBRUNNENTAL (ILL.)	BLZ. 601
DE DRIE HERDERS, EEN KERSTVERTELLING, DOOR ANTOON COOLEN	BLZ. 602—603
DE DRIE BRUGGEN VOOR ARNHEM, DOOR JOHAN WESSELINK	BLZ. 603. 612
EEN EN ANDER OVER OUDE KERKELIJKE KUNST IN HET GRAAFSCHAP NICE EN IN PROVENCE (GEÏLL.) DOOR THEO DE VEER	BLZ. 604—606
EEN UTRECHTSCH KWEKERIJ OP HET EINDE DER 18E EEUW (GEÏLL.) DOOR MR. J. W. C. VAN CAMPEN	BLZ. 606—608
WONDEREN VAN FLORENCE (GEÏLL.) DOOR LIDA DE BY-VERGOUW	BLZ. 608—609
DE WINTERKONING (GEÏLL.) DOOR R. TEPE	BLZ. 609—611
ASTROPHYTUMS, STERCACUSSEN (GEÏLL.) DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 611—612

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

DE DRIE HERDERS

DOOR ANTOON COOLEN

EEN KERSTVERTELLING

DAAR waren in den ouden tijd, toen het land van Brabant overdekt was met een dik sneeuwkleed, drie herders, die gingen de stadspoort uit, met geweer en weitasch, om te gaan jagen. Zij hadden een jachthond bij zich, die speurde en snuffelde in de sneeuw over de kale bietenvelden en over de ledige, besneeuwde akkers en de kleine tuintjes. Hier en daar stak een magere koolplant boven de sneeuw uit en de stronk van gele spruitjes, daar lag de sneeuw wit en bros als suiker op. De jachthond snuffelde, hij liep zigzagsgewijs. Hij liep naar den einder en keerde weer over een verren bocht. Dan bleef hij staan, donker in de sneeuw, den kop driftig omhoog, zijn geblaf klonk maar zwak, alsof het uit een toegestopten einder kwam. De drie herders naderden, een legde aan en schoot, zoo'n schot valt met zijn geluid ver en zacht in de klare sneeuw. De jachthond springt nu op den aangeschoten haas toe en brengt hem naar de drie herders. Zoo waren zij op jacht. Zij schoten drie hazen. Toen rees de maan aan den hoogen blauwen hemel en de sneeuw begon in een zuiver violet zoet te pralen, ge moest daarover het donker purper zien der scherpe lange schaduwen van de drie herders, die schaduwen dwaalden en zwierven over de sneeuw en overal achter hen bleef het koele, verdiepte wit der beschaduwde voetsporen, waar de drie mannen waren gegaan.

Toen zij zoo langs de wegen gingen, hoorden zij een geschrei, zij dachten misschien, dat de wind zijn tonen door de sparren dreef. Zij luisterden bij een sparreboom, daar lag sneeuw schoon en zuiver op de donkergroene, breede afhangende takken, ja, hier murmelde iets, waar ging dat over, over de eenzaamheid en den nacht, over de stilte en de bedachtzaamheid. De klare schaduw van den boom bewoog over de rein neergestreken sneeuw, waarin de wind glooiingen had gevormd. De drie herders zagen elkander aan. Zij begonnen te praten. Op het doffe brommen van hun kort vragende stemmen zweeg de sparreboom. Dit geluid, dat zij gehoord hadden, was dat de wind geweest? Maar nu, zoo klaar en plotseling dat zij er alle drie af vershoten, klonk een rein en klein geschrei van een kinderkeeltje. De drie herders bogen, keken, onder de laagste takken van de spar, de zeer breede takken, lag een pasgeboren naakt kindje te bibberen en te schreien.

„Kijk,” zeiden de herderkens, „hier ligt een schoon kindje, dat pas is geboren. Wat zullen wij daarmee doen?”

Zij namen het kind op. Een van de mannen droeg het op

de armen. De andere twee keken mee, het was inderdaad een pasgeboren kind, klein en zwak en zoozeer hulpbehoevend, maar het was vol in zijn dikronde leden en stevig van borst en buikske. Het wicht was blauw bevroren, zijn open paars mondje zonder tanden trilde in zijn liefelijke kreten, maar het had zulk een wonderbaarlijk schoon gezichtje om te zien, dat de drie mannen er ten zeerste van waren aangedaan. Een van de herders trok zijn wollen, gebreide trui uit, daar wikkelde hij het kind zorgvuldig in. Toen gingen de drie mannen zwijgend naar de stad. Hun hond, laag in de sneeuw naast zijn hooge schaduw, liep voor hen uit. De maan ging met hen mee.

Toen zij in het stille stadje waren aangekomen, waar de kleine besneeuwde daken vonkten van diamanten en waar in de gevels de ruiten zwart blonken boven het wit van de besneeuwde straten, vroegen de mannen aan elkaar: „Waar zullen wij met het kind heengaan?”

Terwijl zij beraadslaagden zagen zij, hoe er licht scheen uit de ramen van de herberg te Bethlehem bij bazin de Viere. Zij keken zomaar, dat warm goud licht lokte hen. Er was een koeler, hooger droom in een koninklijk licht: de Lievevrouwetoren, rank en zilveren in de lucht, zwakke sterren kwamen daarrond reizen, en engelen met vleugels van maanlicht vlogen hier, zij bewogen vrak en vrijmoedig dwars door de steenen muren van den toren, zij zweefden wat op en neer voor de gothische galmgaten. Zij zongen in den nacht: gloria. Hun klare handen tastten naar de klepels en lieten die bonzen op het zingende metaal van den klokmantel. Het hooge gebeier der klokken begeleidde de stijgende ijle accorden van hun jubelende stemmen, die als licht uit den hemel vloeiden. De drie herders stonden naar dit wonder te kijken en te luisteren. Zij voelden wel, dat zij daar diep van onder den indruk moesten zijn, als zij maar gelooven konden in de werkelijkheid van wat zij zagen en hoorden. Toen zei een van de herders:

„Wij gaan naar bazin de Viere.”

„Dat is goed,” zeiden de anderen.

Bazin de Viere stond in hare tapkast, op haar Zondagsch gekleed, want zij zou vannacht naar de kerk gaan, nu wachtte zij de opblijvers voor de nachtmis, die jaarlijks kwamen om te kaarten. Zij zag de herders binnentreden, zij zag hun hond en hunne weitasch. Toen zag zij ook dat wonderlijk klein pasgeboren kindje, dat in zijne trui in slaap was gevallen. Zij kwam kijken bij het wicht en gaf het een bedje op twee tegen een geschoven stoelen. De hond ging er bij liggen, nu was hij veranderd en een waakhond geworden. De herders zeiden:

„Tap ons een kan bier, wij hebben een pasgeboren kindje gevonden!”

Zij moesten het nog eens vragen, omdat de bazin al te lang boven het kind gebogen bleef en er geluidjes tegen ging maken, waar het toch niets van begreep. De herders hadden zich neergezet, het licht en de warmte deden hen goed.

„Daar net,” zei de een, „daar buiten op straat werd ik van de koude zóózeer bevangen, dat ik eventjes droomde. Ik droomde, dat de sterren op een punt te samen kwamen, en dat ik engelen zag, die de torenklokken begonnen te luiden.”

„Dat droomde ik ook,” zei de tweede van de herders.

„Ik ook,” zei de derde.

Toen riepen zij alle drie opnieuw:

„Bazin, krijgen wij eindelijk ons bier? Tap ons een kan!”

De breede bazin was geheel verzonken in haar speelsche bezigheden boven dat goed kindje, dat zóó liefelijk was, dat zij er de tranen van in de oogen kreeg.

„Waar brengt ge dat kindje toch heen?” vroeg zij aan de herders. „Laat het maar bij mij,” zei zij, „dan bewaar ik het en voed het, tot zijn moeder komt.”

De drie herders echter hielden hun hand al uitgestoken, om hun kan, die gevuld werd onder de kraan, aan te vatten. De bazin, de drie kannen bij hun ooren gezamenlijk in één hand vast, kwam ieder zijn dronk brengen. Zij hieven de kan, zij klonken ze tegeneen, dat galmde zoo sterk, dat de drie, verwonderd en verschrikt, elkander een beetje angstig aankeken.

„Mijn ooren droomen nog,” zei de eene herder.

„De mijne ook,” zei de tweede.

„De mijne ook,” zei de derde.

Toen zouden zij maar een stevigen slok nemen. Met hun breeden duim wipten zij gezwind den tinnen deksel bij zijn scharnier omhoog, op hetzelfde oogenblik, neerziend in hun

donkere kan, zaten zij bleek en ontdaan te kijken. Zij zwegen. Ge kondt buiten het gedempte gebeier der nachtelijke klokken hooren en de vermaning van den wind aan de kieren van de deur. De drie herders lieten elkaar in hun kannen kijken, het geschonken bier daarin was veranderd in rood bloed.

„Bazin,” zeiden zij, „wat hebt gij in onze kannen gedaan?” Geen antwoord. Waar was die bazin, zij stond natuurlijk weer bij dat klein slapend wicht. De herders stonden op en vroegen opnieuw:

„Wat hebt gij in onze kannen gedaan?”

„Bier,” zeide zij.

„Gij houdt ons voor den gek,” zeiden de herders.

„Neen,” zei de bazin, „waarom zou ik?”

„Kijk,” zeiden de herders en zij lieten haar het donker rood bloed in hun kannen zien.

Toen zei de bazin, de handen plotseling samen hoog voor de borst onder de kin, en zeer bleek:

„Dit is een teeken van den grooten God.”

De herders met hun kan kwamen hij het pasgeboren wichtje staan, dat op de stoelen in zijn bedje lag en voor hen de oogen vriendelijk en welwillend opendeed. De herders zeiden:

„Zijt gij van God, of zijt gij van den booze? Wil ons alstublieft toch niet kwellen.”

Het kindje opende nu zijn liefelijk rood mondje en het zei met een klare, duidelijke stem, die tot in hun harten doordrong:

„O, menschen, gij moet u bekeeren, het is de hoogste tijd. God zal u zijn straffen zenden, opdat gij goed van wille wordt en den vrede van het zuivere geweten verwerft.”

De herders hadden geluisterd. Zij hadden natuurlijk diepen eerbied, dat een pasgeboren kind zoo verheven praten kon, maar zij waren, méér nog dan van eerbied, vervuld van de hevige nieuwsgierigheid, en zij vroegen:

„Zeg ons, welke straffen staan ons te wachten?”

Het kindje opende andermaal zijn liefelijk mondje en sprak drie woorden. Het zei:

„Oorlog, pest en dure tijd”.

Toen keken de herders elkaar zeer geschrokken aan. Zij zetten hun kannen bloed neer. Zij namen weer hun stoel en zaten na te denken over de verschrikking van de rampen, die zouden komen.

„Oorlog!” zei de een, en hij keek met zulke groot-open, bedreigde oogen.

„Pest”, zei de ander, en hij rilde bij de vrees en den diepen afschuw, dien hij gevoelde.

„Dure tijd”, zei de derde, zie, hij was een man, hij ging nu staan en zei: „het is de dure tijd, die de beide andere rampen zoo erg maakt!”

Nu wilden de drie herders nog bij het kindje komen. Maar het kindje was verdwenen, als een licht dat opgaat uit de duisternissen in den dageraad, als eene ster in het morgenrood, als geur, als muziek. Zoo was dit lief wicht weg, en nu voelden de mannen, dat het iets zoo teeders was geweest om aan het hart te drukken, dat zij nu wel geschreid zouden hebben, als zij hun ontdaanheid maar te boven hadden kunnen komen over de voorspelde rampen van den duren tijd.

De drie herders gingen de straten in van de kleine stad, er was alleen maar sneeuw. 's Nachts tegen elven of twaalf gingen de lichten in de ramen aan, nu woei de sneeuw in hoge buien van de straatsteenen op, en vele slagvensters kermden gemarteld. De maan had haar zuiver aangezicht bedekt. Zij was weggevlucht in groote ontsteltenis, toen er een diepe duisternis aan kwam rennen. De vergeten jagershond van de herders liep over een blootgewaaide stoep dicht langs de muren, wie weet wat hij in zijn oogen zag, om nog kracht te hebben dicht langs de muren tegen den storm op te tornen. In de lucht was een groot en hevig rumoer, erger dan donders, erger dan watervallen in de ravijnen. En er verschenen drie mannen van vuur, drie verheven engelen, groot als wolken: de een droeg een roode roede, de andere een bliksemhelle zweep, en de derde droeg het schoon en dierbaar kruis, stralend als de liefde. Zij waren de verkondigers op de toppen der wolken, op de tinnen van den hemel. De wereld zal gegeeseld worden en ontvangt haar laatst vermaan: De drie herders, in hun wegen verdoold, zien naar dit hoog en ontzaggeijk visioen in de stormen van den bangen nacht. Zij vragen:

„Hebben wij dit kind, dat van God was, wreed verstooten?”

Maar de kerkklokken blijven luiden achter het rumoer, dat hun stemmen verbergt. Zij hangen in een hemel, die zijn schilden en buien verzamelt vóór de lichtende verschijningen,

die achter de gordijnen der duisternis weer verdwijnen. Nu is er plotseling, wit in het zwart der donkerte, weer de teedere, brekelijke en brooze val van sneeuwvlokken, daar de adem van den wind in speelt. De hooge kerkraden hebben daarin hun matten gloed. Menschen komen langs de straten en spreken tot elkaar. Zij zijn diep in hunne kleederen weggedoken en moeten voorover loopen tegen de jacht der vlokken in, die fijner wordt: een scherpe, dunne jaagsneeuw, die de gezichten snijdt. Dan klettert de regen op de plotseling glimmende straatsteenen en troffelt tegen de blinkende ruiten in de donkere gevels. En tusschen sneeuw en regen in stuift de ratelende hagel, dreunend uit de lucht, op de vernielde daken en dampende straten, steenen die kletteren als ijzer tegen brekende ruiten en deuren. Het damp van wit en van vorst. En de menschen, met gegeeselde, verwonde gezichten, vluchten weg voor deze verschrikkelijke buien en houden zich angstig verscholen. Totdat het oorverdoovende geluid eindelijk verminderen gaat en het razende geweld is geluwd.

De drie herders, vreezend in hun hart, zaten onder een brug verscholen. Nu durven zij weer overeind te kruipen en komen op de straat. Zij loopen vervolgens te dansen over de scherpe, gladde hagelsteenen, waar hun zeere voeten in uitglijden, zoodat zij wankelen op deze onstandvastigheid. Dan bukken zij zich en tasten naar de hagelsteenen. Zij vermoedden het al, dat waren hagelsteenen grooter dan eieren, hagelsteenen zoodat ze nergens ter wereld vallen, hagelsteenen groot en zwaar als straatkeien, ze wogen ze op de hand. Nu waren de herders plotseling zeer opgewonden en zeiden:

„Zulke groote hagelsteenen, dat zal nooit vergeten worden, dat die hier nog eens gevallen zijn!”

Dit is de belooning zelve in de straf, die de menschen er al om vergeten: in de winkels worden de hagelsteenen bewonderend gewogen, er kan er maar één tegelijk op de schaal, zóó groot als ze zijn.”

„Dit is zeker,” zei de herder, „omdat wij ons over het kind hebben ontfemd en er goed voor hebben willen zijn”.

„Omdat ik het mijne trui heb aangetrokken”, zegt de ander.

„Omdat wij ermee naar de herberg zijn gegaan”, zegt de derde.

Nu wordt de nacht zeer liefelijk. De donkere hemel bloeit in de sterren open, het kind reist op hun licht en achter verlichte ramen ruischt een zachte muziek.

DE DRIE BRUGGEN VOOR ARNHEM

DOOR JOHAN WESSELINK

OP achttien schuiten ligt de brugvloer van oever naar oever. Hij ligt er al eeuwen. Als de planken versleten zijn, worden ze vernieuwd. Het leven van eeuwen is er over voortgegaan, de brug heeft het verkeer gedragen. Gedragen is het woord. Zoo'n houten schipbrug draágt het verkeer. Zelf wordt ze ook gedragen, door het water. Het water wast en de brug buigt omhoog, het water valt en haar lijn gaat hellen als de baan van een montagne russe. ☼ De ijzeren spoorbrug ginds staat op haar granieten pijlers, constant en onwrikbaar. Ze is zoo sterk en massief, dat ze het dragen niet voelt. Ze is een deel van het ijzeren en stalen leven, dat over haar voortschiet. ☼ De spoorbrug schijnt geen oevers te verbinden, maar ze verbindt ijzer met ijzer, station met station. Het water heeft niets over haar te zeggen. Laat het wassen zoo hoog het wil, de voeten van graniet wankelen niet. ☼ De schipbrug kraakt en steunt onder den last, ze zucht onder het stormende weer en in de schuimende golven, ze leeft met de natuur en de menschen. De schipbrug is nederig en hulpvaardig. Ze verbreekt de geslotenheid van haar planken vloer als een boot doortocht verlangt. Zij is wijs en voegzaam geworden in de eeuwen van haar bestaan, ze kent het leven, heeft er alles van gezien, weet dat het altijd maar voortgaat naar het zelfde doel, de overzijde. ☼ De spoorbrug blijft onbewogen boven den opbruisenden stroom, ze laat haar last over zich daveren en bemerkt hem niet. Haar bogen staan zwaar tegen de lucht, in een net van ijzer. Het is of ze de treingevaarten opvangen en beschermend omhullen. Ze wil zich nog niet voegen naar andere machten. Ze is ijzer met ijzer. Maar ook eerst zestig jaar. Een ijzeren en granieten kerel van zestig jaar meent dat niets hem deren kan. IJzer is het hart, ijzer met ijzer, graniet zijn de voeten, steen met steen. (Slot op bladz. 612)

Foto Giletta

MISERICORDIA, EEN ALTAARSTUK UIT DE XVIe EEUW UIT BIOT

Een en ander over oude kerkelijke kunst in het graafschap Nice en in Provence

DOOR THÉO DE VEER

Que les amateurs d'art qui auront la bonne fortune de séjourner l'hiver sur la Côte d'Azur accomplissent un pèlerinage artistique dans nos montagnes: nous leur assurons des satisfactions profondes et peut-être des découvertes inattendues.

G. BORÉA

(Musée d'Histoire Locale et d'Art Régional de la Ville de Nice)

OUDE kerkelijke kunst in het graafschap Nice en in Provence... Ziet, een voor menig lezer zeer waarschijnlijk al héél weinig aantrekkelijk onderwerp om zich een wijle in te verdiepen! Ietwat èrg zwaar, ietwat èrg machtig. En daarbij, — niet waar?, — zoo bitter weinig ons eigenlijk meer rakende, daarbij, — kom, waarom het niet eerlijk gezegd?, — zoo geweldig-, zoo wanhopig vervelend en „uit de oude doos”. Stel u voor!, in een tijd als de onze, — in een tijd van auto en „jazz-band” en radio en „dancing”!... En toch!... ja kijk, en tòch heeft men ongelijk, stellig ongelijk! Want werkelijk!, geloof me, niets is belangwekkender, — zelfs voor degenen die zich in den regel nu eenmaal niet met kunst „bemoeien”, — dan eens enkele

momenten een blik te slaan op de geschiedenis der kerkelijke kunst in Provence, en op die betreffende de „Ecole de peinture Niçoise” der XVe en XVIe eeuw in het bijzonder. Bovenal, zoo men van plan mocht wezen, — en wie is dat tegenwoordig — dus de „Provence niçoise”, — eens te komen bezoeken. Immers, hoe ganschelijk anders staan we, — al is men zelfs maar „een weinig” van genoemde geschiedenis op de hoogte, — dan tegenover hetgeen we op onze reis door het zuidoosten van Frankrijk, en meer in het bijzonder door het oude, zoo pittoreske „Comté de Nice”, er in de kerken in stad, en in de „chappelles” op het land en in het gebergte, aan schoone en merkwaardige, oude schilderstukken en antieke sieradiën den

eeredienst betreffende zullen ontmoeten. Schilderstukken en sieradiën, waaronder hier en daar zelfs nog een heel, heel enkel, dateerend van vóór de XVe eeuw!... Waar de meeste bezoekers der „Provence niçoise” deze archaïsche relieken echter maar zelden op hunne excursies onder de oogen zullen krijgen, komt het mij voor dat ik in dit artikel de historie der kerkelijke kunst hier uit het „begin” der middeleeuwen, — dus uit de duistere epoques der Merovingers en der Karolingers, — alsmede die hier uit het tijdperk der Romaansche Renaissance, — dus die welke zich van de XIe tot de XIIIe eeuw in het sober en streng milieu der kloosters ontwikkelde, — gevoeglijk buiten bespreking kan laten, en, ter wille van de overzichtelijkheid, beter doe met direct aan te vangen met die der XIIIe eeuw, dat wil dus zeggen: met die hier uit den begintijd der Gothiek; — dus met het tijdstip waarop wij de kunst aan het Catholicisme gewijd, zich buiten de stille kloostermuren zien beginnen uit te strekken met het doel aan de religieuze opvoeding der omwonende bevolking kracht bij te zetten, — met de epoche dus waarop wij hier in de bescheiden „chapelles” van het „Comté de Nice” de beeltenissen harer talrijke beschermheiligen zien verschijnen, naast altaarstukken waarop afbeeldingen van Maria en van Christus, en naast paneelen waarop we in de meeste gevallen, naast de zaligheid en de glorie des hemels, als afschrikwekkend voorbeeld de ellende en het lijden in de hel vinden afgemaald. Een epoche, waarop wij bij de kerkelijke

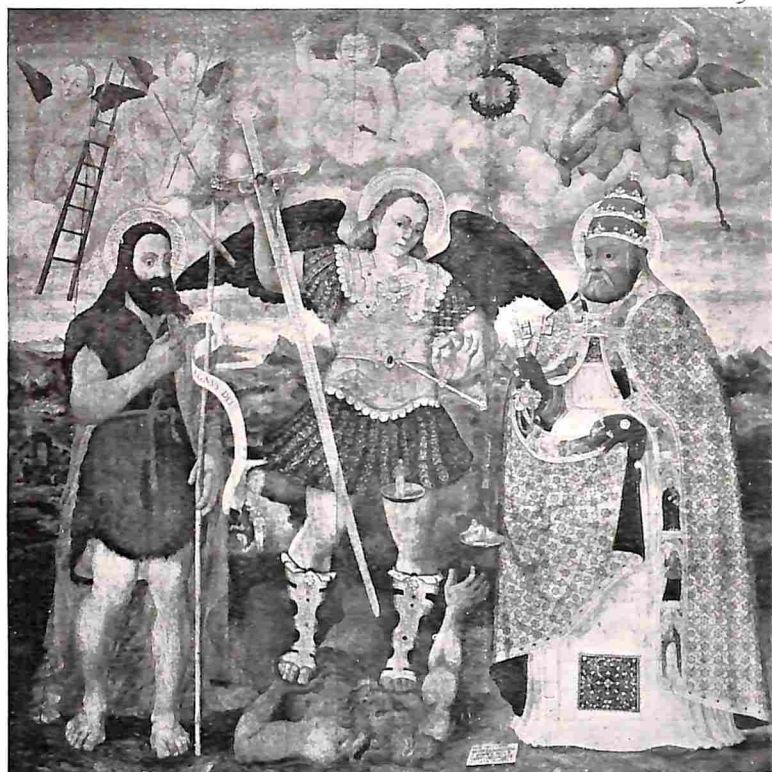

Foto Giletta

ST. MICHEL, EEN ALTAARSTUK VAN 1565 UIT MENTON
Door Antoine Manchello van Monaco

kunstenaars, — geloovig en vroom als deze destijds waren, — het vertolken van het diep gods-dienstig sentiment vooreerst nog als volstrekt éénig doel aantreffen, en de „beauté de l'âme” boven de schoonheid des lichaams zien verkozen.

Waarbij vorm, proportie, perspectief en andere artistieke problemen ten eenenmale door hen werden verwaarloosd. In het bijzonder: proporties en perspectief!... Uit onwetendheid?... Of opzettelijk?; dat wil zeggen: was de disproportie hier beslist gewild, en hadden voor hen bepaalde redenen bestaan om het verticale plan der muren te respecteren en dus elke diepte, elk perspectief zorgvuldig te vermijden?... Het is moeilijk te zeggen. Of eerlijker nog gesproken: wij weten het niet, — niemand weet het met eenige zekerheid. Doch hoe dan ook, iets anders is daar tegenover echter wel zeker, en dat is dat ge, — vooral in het voormalige graafschap Nice, — onder deze oude, decoratieve kerkelijke schilderijen, onder deze Primitieven, — waarvan de teekening dan al dikwijls nog zoo eenvoudig, nog zoo naïef zelfs vaak, moge zijn opgevat, — in zeer vele gevallen het werk van voortreffelijke kunstenaars zult ontmoeten, werk van een dikwerf touchante schoonheid en sterk sprekende religieuze poëzie. „Voorál in het voormalige graafschap Nice”, zeg ik, — voorál in de zonnige „Provence niçoise”, waar we, hoe paradoxaal zulks dan ook al moge klinken, het aan de naaktheid van een groot deel van hare bergen, en aan de betrekkelijke onvruchtbaarheid van de meeste harer valleien te danken hebben dat we zulk een merkwaardigen rijkdom aan altaarschilderingen en kostbare kerk-sieradiën er vinden, — „voorál in het voormalige graafschap Nice”, herhaal ik, waar de povere opbrengst hunner bezittingen het den seigneurs en den kloosters en den communes ten allen tijde onmogelijk maakte om trotsche kasteelen, somptueuze paleizen, of prachtige kerken te doen verrijzen, en waar dus de confréries en de genoemde kloosters zich met het bouwen van bescheiden „chapelles” moesten tevredenstellen. Maar... aan de decoratie en verrijking van welke bedehuizen, — hetzij met fresco's, met tapisserieën, met beschilderde altaarstukken, met kunstig uit hout gesneden beelden, hetzij met rijk geornamenteerde processiekruisen, met gouden en zilveren bekers en kandelaars, met liturgische gewaden van fluweel en precieuzen kant, — dan ook door een, laat ik het noemen: „orgueil du clocher”, door een wedijveren van de confréries en de communes er onder elkander, in den loop der tijden het grootste deel der middelen waarover men beschikken „kon” werd besteed. Waarbij het u evenwel, in het bijzonder waar het de altaardecoratie uit die dagen betreft, hier in de Alpes-Maritimes zal opvallen dat deze, eigenaardig genoeg, menigmaal in plaats van uit één, afgesloten geheel, uit een aantal kleinere, naast en boven elkaar geplaatste schilderstukken bestaat. Waarvan de reden hoogst

Foto Giletta

MADONNA, EEN ALTAARSTUK UIT DE KAPEL DER „ZWARTE PENITENTEN” TE NICE

Door Ludovic Bréa uit Nice (XVe eeuw)

waarschijnlijk in het meerendeel dier gevallen wel zal moeten worden gezocht in het feit dat in dien tijd vele dier decoraties in de steden aan de kust werden uitgevoerd om vervolgens naar de plaats van bestemming te worden overgebracht. Hetwelk laatste, aangezien berijdbare bergwegen hier toen nog verre van bestonden, per pakezel moest geschieden en dus een verdeeling in verschillende kleine paneelen beslist noodzakelijk maakte. Een verklaring, die u des te aannemelijker zal voorkomen naarmate ge zult zien dat hier overal in de laagvlakte, — zooals bijvoorbeeld in Cannes, in Biot, in Antibes, in Nice, in Menton, enz., dat wil dus zeggen: daar waar wij kunnen veronderstellen dat de schilder terstond ter plaatse werkte of, zoo dit niët het geval was, het transport geen of althans weinig moeilijkheden opleverde, — in stede van verschillende, geheel afzonderlijke voorstellingen, één enkele compositie het altaar siert. Hetgeen eveneens geldt voor die „chapelles”, hoog in de bergdorpen, waarin ge antieke fresco's hier en daar nog vindt, aangezien de kunstwerken dáár natuurlijk wel ter plaatse moesten worden uitgevoerd. Dus zien we in het werk der kerkelijke kunstenaars hier uit de XIIIe en de XIVe eeuw dan bovenal, — en dat vaak op de meest delicate, op de meest touchante wijze, — het christelijk godsdienstig sentiment vertolkt. En daarbij, zooals reeds gezegd, door hen „de vergankelijke schoonheid des lichaams” dus ten eenenmale ondergeschikt gehouden aan de „beauté éternelle de l'âme”. Waarbij men hier, eigenaardig genoeg, een oneindig veel grooter verwantschap met de Primitieven uit het noorden van Spanje, en wel in het bijzonder met die uit Cataluña, dan, — zooals men in de Alpes-Maritimes toch stellig zou verwachten, — met die uit het noorden van Italië aantreft. Tot, . . . van ongeveer het begin der XVe eeuw af, wij in Provence het sobere en het dikwerf zoo naïeve in de kerkelijke sierkunst, langzaam aan zien verdwijnen, de puur decoratieve schildering, dus de schildering in vlakken stijl, allengskens voor een perspectivische het veld zien ruimen, de streng religieuze inspiratie van lieverlede zien verwaarloosd, en wij het tijdperk der Renaissance intreden, — het zoo sterk door de oude Grieksche en door de Latijnsche cultuur beïnvloede tijdperk, dat hier in het antieke „Comté de Nice” tot het midden der XVIe eeuw zou voortduren. En waarvan, onder de talrijke eminente kerkelijke kunstenaars welke het ons hier in het zuidoosten gaf, en door het somptueuze hunner kleuren, en door de gracie hunner figuren en hunner compositie, de schilders Ludovic Bréa en François Bréa uit Nice ontegenzeggelijk als de meest representatieve en de geniaalste mogen worden beschouwd.

Een Utrechtsche kweekerij op het einde der 18e eeuw

DOOR MR. J. W. C. VAN CAMPEN

HETZELFDE genoegen, waarmede bloemen- en tuinminnaars de verzorgde catalogi onzer kweekerijen en tuinarchitekten doorsnuffelen, moeten, dunkt me, de liefhebbers gesmaakt hebben, die in het laatst der 18e eeuw kennis namen van den catalogus, dien de utrechtsche kweeker Zacharias Brakel hun had doen toekomen. ☼ Ieder te Utrecht kende de kweekerij „Tulpenburg”, gelegen „buiten het Mariën-waterpoortje”. Thans zou men zeggen: aan den Catharijnesingel. De gronden, die een oppervlakte van 480 stichtsche roeden besloegen, strekten zich, in hedendaagsche terminologie, uit, van dien singel langs het Moreelsepark, tot over het Stationsemplacement. Het eerste administratiegebouw van de Staatsspoorwegen verheft zich ongeveer in het midden van het terrein. Weinig Utrechtenaren zullen vermoeden, dat 150 jaren geleden hun voorvaderen zich daar gingen verlustigen in een uitgelezen weelde van heesters en bloemen. ☼ Op een bijzondere wijze was de aandacht op de kweekerij gevallen, toen de eigenaar in 1782, twee jaren nadat hij den „plaisierthuyn Tulpenburg” van Juffrouw Adriana van Wessem gekocht had, overal in de stad gele biljetten liet aanplakken, waarin hij niet zonder ophef kond deed, dat bij hem een „amerikaanschen aloë” in bloei te bezichtigen was: „Utrecht den 20. Augustus 1782 Z. Brakel, op Tulpenburg, Buyten het Kermis-Waterpoortje tot Utrecht maakt aan alle liefhebbers van de Wonderen der Natuur bekend, dat den Grooten Amerikaanschen Aloë, die reeds een en andermaal geadverteert is, een Plant is van circa 80 Jaaren oud, en bestaat uit 60. volmaakte Bladen, die 6. à 7.

voeten lang, en een voet breed zijn, en voor het grootste gedeelte zoo sterk, dat 'er een volwassche Mensch op staan kan, de Spil of Steng die onder 25. en boven 12. duymen dik is, is reets boven de 20. voeten hoog, en bezet met 75. Armen, die natuurlijk alle als Illusters gefatzoeneert zijn, welke ieder berekend kunnen worden op ruym 100. Bloemen, zoo dat die met een groote 7. à 8. duyzend Bloemen bloeijen zal, de Knoppen die reets van kleur veranderen, wagt men dadelijks open. ☼ De Kenders hebben ons verzogt te adverteeren, dat zij nooit geen Aloë in die gedaante met zoo veel Armen gezien hebben, waarom die reets in het koper gebragt word. ☼ Men laat, voor zo ver het den tijd eenigzints lijden kan, de liefhebbers ook met een zien een meenigte zeldzaame vreemde Planten en Gewassen, die dagelijks met veel genoegen beschouwd worden, — Deeze is de eerste die ooit bij onze Stad gezien is. ☼ De prijs voor ieder Perzoon is maar eene Sesthalf, 't welk verzogt word op het Theater te betalen, en geen honden met zig te brengen”. ☼ De zeldzame bloei van dien aloë was een gebeurtenis in het leven van kweeker Brakel. Als hij drie jaren later ter illustratie van een bloemen- en plantencatalogus een plattegrond laat graveeren van zijn kweekerij, kan hij niet nalaten dien bloeienden boom in de herinnering terug te roepen. Half achter den plattegrond verscholen zien we een afbeelding van den rijkbebloenden aloë, vastgehouden door een zwevend engeltje, met het veelzeggend onderschrift: „a° 1782 Floruit”. ☼ De catalogus viel in den smaak, was na eenige jaren „vergriffen”. Er werd herhaaldelijk naar een herdruk gevraagd, waarin bovendien de hollandsche namen der planten vermeld en aanwijzingen op tuinarchitectonisch gebied zouden worden gegeven. Brakel heeft zich aan 't werk gezet — en in 1793 kon hij een uitvoerigen catalogus het licht doen zien, die na anderhalve eeuw nog aantrekkelijk

CATALOGUS VAN ALLERHANDE HARDE, ZOO IN ALS UITLANDSCHE B O O M E N, H E E S T E R S E N

PLANT-GEWASSEN,
BENEVENS EENE GROOTE PARTIJ
BOOM, HEESTERS, PLANTEN, EN
BLOEM-ZAADEN.

Welke te zien en te bekomen zijn bij

Z. B R A K E L,

Buiten het Mariën Water-Poortje

Op **TULPENBURG te UTRECHT** 1793.

Te U T R E C H T,

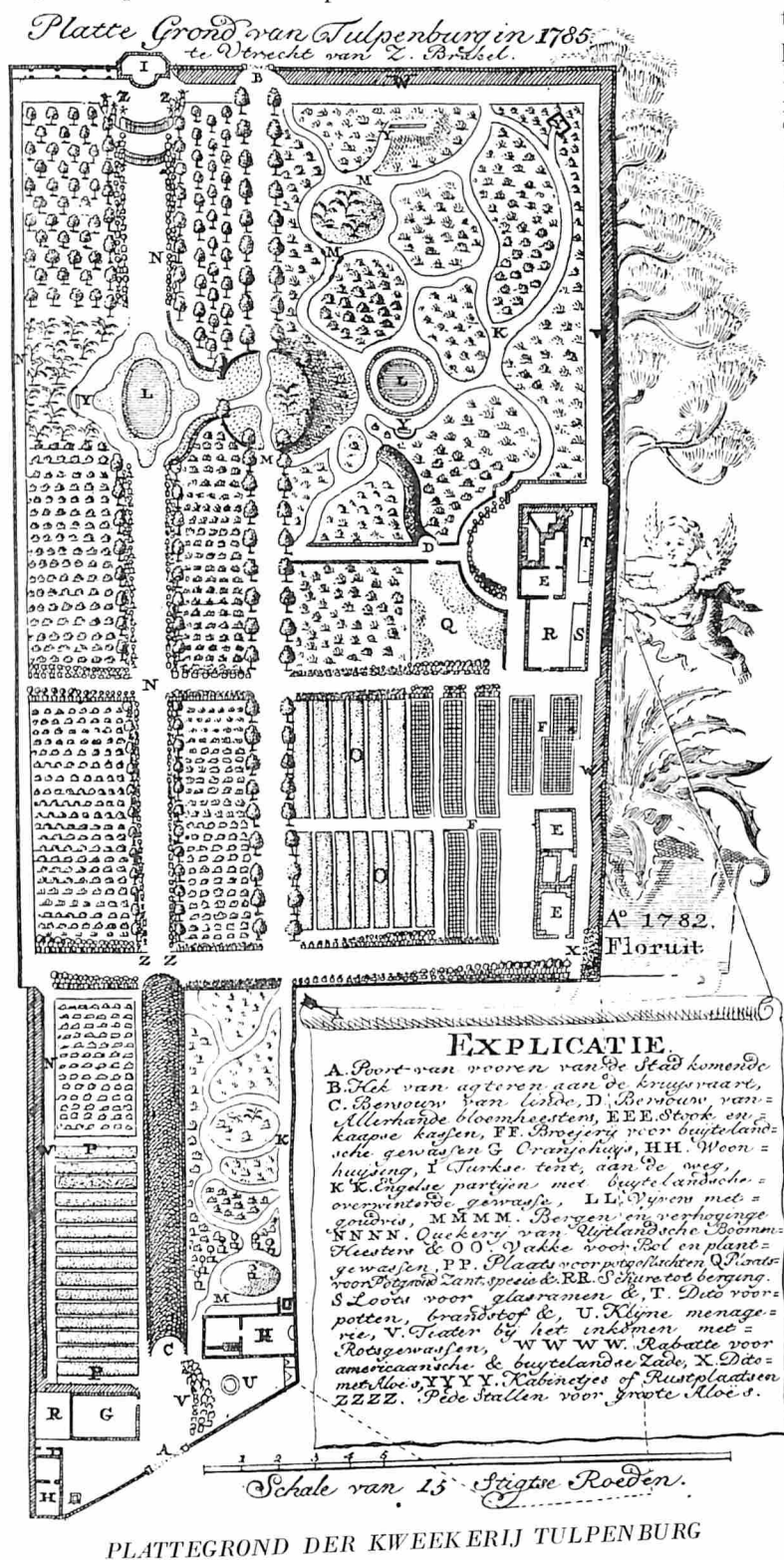
Bij **P. MUNTENDAM**, Boekdrukker in de Marie-Straat,

I 7 9 3.

TITELBLADZIJDE VAN DEN UTRECHTSCHEN PLANTEN-CATALOGUS

genoeg is, om met veel genoegen doorbladerd te worden. Het boekje wordt geopend met den „Plattegrond van Tulpenburg in 1785 te Utrecht van Z. Brakel". Geen detail blijft ongeteekend: de toegangspoort, de „bersouw van allerhande bloemheesters" worden evenzeer afgebeeld als de „stook en kaapsche kassen", de „broejerij voor buijtelandsche gewassen" en het woonhuis van Brakel zelf. Wat de „Turkse Tent" voorstelt, die buiten den achtermuur uitstak, blijft een geheim. Daarentegen herkennen we bij het „Tiater met rots-gewassen" niet zonder een glimlach onze rotstuin-manie. Straks door de lindenberceau gaande, zien we links de „plaats voor potgeslachten", rechts „engelsche partijen met buijtelandsche overwinterde gewasse". Een groot terrein wordt ingenomen door buitenlandsche „boomenheesters", gracieus onderbroken door een goudvischvijver met zitje. Hebt ge lust de talrijke slingerpaden te betreden, die u ginds langs beplante heuveltjes en een tweeden vijver voeren? In een „kabinetje" in den uitersten hoek kunt ge van uw wandeling uitrusten. Daarna vermeien we ons nog wat bij de langwerpige veldjes met bolgewassen of bij de „rabatten voor amerikaansche en buijtelandsche zaden". Vast en zeker zal Brakel, bij ons vertrek, informeeren, of we, bij de achterpoort toch wel de groote aloë's bewonderd hebben, die daar op „pedestallen" een uitstekende plaats innemen. Zijn zwak! Het „Kort Voorberigt" is te merkwaardig om het niet gedeeltelijk weer te geven met alle eigenaardigheden van spelling, interpunctie en de onparlementaire woorden, die Brakel

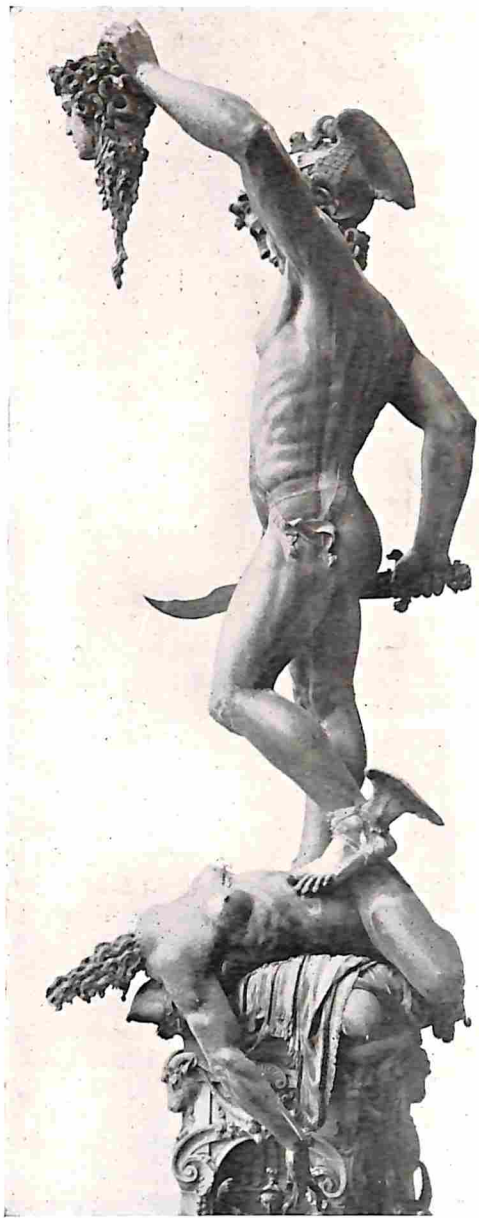
zelf liet drukken. „Mijn Heeren! Zie daar eindelijk mijn taak, door UEd. mijn opgelegd, of liever aanhoudend versogt: zoo ver mijne kunde strekte, ten einde gebragd . . . Uedelens versoeck bestond dan eensdeels, ik mogt dog bij het herdrukke mijner Catalogus der harde gewasse: ook de vaste Planten voor de opene Grond, zoo wel als de Boomen en Heesters, in mijn vorige. In de Nederduijtsche Taal opgeven . . . Waarlijk geen kleinigheid voor mij, mijne Heeren . . . Wat heb ik hier niet tegens op gesien. Berchgen van zwarigheden, stonden mij in den weg: voor eerst mijn onkunden, die niet wijinig bespotting zal ondergaan, zoo door den opgaaf: als door mijn eenvoudige Speltrant, dog dat tel ik zeer wijinig: wijl de geleerste dat gedeeltelijk onderhevig zijn. . . . Maar daar kwam bij, mijn extra volhandigheid, in mijn klimmende Jaaren; en niet minder de beperking van mijn beurs! . . . Alzoo deze Naamleijst noodwendig, in een dubbelde dikte moest uijtdeijen, dat zeeker dubbelde koste vereiste . . . Zoo dat een, en ander, mijn schoorvoetende, heeft doen dralen tot nu toe. . . . Eindelijk hij is er nu, tot UEd. gebruyk . . . Mijne schikking dien ik als nu, in dese gemaakt heb, is zeer Defererende, bij mijne vorige, alwaar ik UEd. genoegsaam stuk, voor stuk, mijne Auteurs aanwees, waar UEd. die kond nasien . . . Nu heb ik bijna alleen gebruijkt, dat voortreffelijke werk, het Regnum Vegetabile, of Rijk der Planten, de veertien Deelen van dien iverigen, kundige, en onvermoeiden Heer! De Heer Doctoer M. Houttuijn, De Eer! En Roem, van Amsterdam! nooit hoop ik, sterft zijner gedagtenis . . . Een werk Mijne Heeren! dat nimmer te veel gepresen! nog doorleesen kan worden! begrijpt mij wel! ik Recommandeer dit niet aan kundige Professoren, der Bottaanie! wijl het de grond van zijne Geboorte aan dien Eerwaarden Tak! ik meen den Grooten C. Linnaeus dat Ligt der Natuur, dien Roem des Weerels, in zijn Eeuw! verschuldigt is . . . Ook schrijf ik niet aan U! ingebeelde uit geleerde Wijsneusen, die met Zwaane Vlerken naa de wolke steigd! en als strontvliegen weer neder koomd, gij die alles verstaat, maar nooit u kneukels uijtsteekt, om u zoo genaamde kunde te laten beoordeelen, ô walgende dwaasen! die geen antwoord, nog Geselschap mediteerd. Maar wel aan UEd! mijne Kalanten! Die met geen veertien Boek deelen, in Uw sak kan loopen, om de liefhebberij van UEd. gewasjes na te sien etc. etc. Betreffende nu het tweede gedeelte van veelen Uwer versoeck. Is 'er geen kans? of ander middel aan de hand; dat wij in onse kleine binne Tuijnen, door onkundige aanleggers, zoo seer met al dat Gras! niet meer geambraseerd en worden? Etc. Die grasovervloed, antwoordt Brakel, komt nergens anders van, dan dat bij den aanleg van uw tuintje de verhoudingen uit het oog zijn verloren. In plaats daarvan noem ik u niet alleen allerlei plantjes, maar geef ook aan, hoe deze geschikt moeten worden. Volgt gij mijn voorschriften op, dan zult ge steeds variatie in uw tuin hebben en den winter nauwelijks opmerken. „Een gedeelte van uwe aanleggers zullen seggen, het is hem om de leverantie van dat goed, daar toe nodig, te doen, in een seker opsigt vast jaa! moed' er dat voor mijn, of mijn even mensch, daar in doende uit geboren worden. Maar ik weet ook zeeker jaa; en wel uit veeler U eige mond, dat UEd. gaarn iets meer wilde spandeeren, en aan UEd. liefhebberij te koste leggen, konde UEd. het maar netter, beter, en in een andere smaak gedaan krijgen . . . Nu dan, laat die Tovermeesters Raaskallen, ik heb in tusschen UEd. in deesen het nodige, en geschikte aan de hand gedaan; mag ik nu voortaan het geluk hebben te zien, dat sulks werkstellig gevolgd word, zal het mijnen iver in vervolg verdubbelen, om UEd. verder mijne concepten meede te deelen". We zijn aan de eerste afdeeling van den catalogus toe: In een lange rij van 137 geslachten, onderverdeeld in talrijke species, worden de boom- en heestersoorten, op Tulpenburg voorradig, opgesomd, „alles benoemd volgens het Sijstema van den grooten Linnaei", terwijl bovendien aanwijzingen worden toegevoegd over de hoogte en wijze van groeien. Graag geeft Brakel persoonlijke opmerkingen ten beste. Wanneer hij het Liriodendron-geslacht behandelt, voegt hij bij den „Tulpeboom met smalter, langer, en minder gehoekte bladen" deze opmerking toe: „N.B., na een grote 30 jarige observatie, vinde ik dat dese zeer zeldzaam bloeid, wat is de reeden?" Een typische eigenaardigheid, die Brakel tot Utrechtenaar stemfelt: het weglaten of bijvoegen van de letter t, valt den lezer voortdurend op. Hij spelt „koorswortel" voor koortswortel, „tuynje" voor tuintje, maar ook „kast" in plaats van kas. Het tweede gedeelte van den catalogus bevat de „naamleijst"

van vaste planten. 287 soorten worden opgesomd, gevolgd door een reeks randplantjes. Hier haalt hij zelfs den Bijbel er bij en teekent bij de Atropa Mandragora = Appeldragend Doodkruid, aan: „N.B. Dit gewas, is op ver na dat geene niet, dat de Franschen Bijbel houd, voor Dudaim, Gen. 30 : 14—16”. Hij komt er op terug in den „catalogus van zaaden”, waar hij deze beschouwing levert: „Mandragora. N.B. Hier hebben zig de oversetters van den Franschen Bijbel op de plaats Genesis 30 vs. 14 etc. magtig vergrepen, om het Hebreuwsche woord Dudaim, Mandragora te vertalen: voor eerst word die in de Oosterse Landen niet gevonden ten anderen geeft die geen reuk, maar wel een slaap, en dof makenden stank, die Rachel niet behagen kon, maar Haar veel eer den Dood zou hebben aangedaan, dat het oogmerk van haar lusten niet en was”. En wanneer hij den Ricinus = Wonderboom in zijn lijst opneemt, plaatst hij deze opmerking: „Wonderboom Jona. 4. vs. 6. Ongetwijfeld deese Boom welke de Heere God! als doe aan Jonas toeschikte, Het Hebreuwsche woord Kikajoen, word van sommige (zegd den Heer Houttuin) wel overgeset, voor Kouwoerden, Maar hoe belagelijk! Voor eerst kan een kruipende plant, geen boom zijn; en dus niet dienen tot een Schuilplaats voor den Propheet! Daar bij verstaan nog Huiden ten dagen, de Egiptenaren bij het wortelwoord Kiki den selven boom, zoo wel als de Arabieren door het Arabische woord Kersa Of vond den Cucurbita, gelegenheid om tegens struike — etc. op te klimmen? Dan was 'er reeds schaduw voor den Propheet, geweest, en geen andere schikking nodig” Komt Brakel niet voor ons te staan als een man van velerlei, zij het niet te diepzinnige ambitie? Hij zou u, als gij zijn kweekerij bezocht had, allerhande wetenswaardigheden hebben verteld en u daarbij met trots gewezen hebben op zijn witte clematis ginds langs het tuinkoepeltje, zijn elf soorten guldenroede, zijn 60 rozenvariëteiten, zijn monnikskappen en campanula's. Ondertusschen hebt ge zelf reeds bemerkt, hoeveel planten, die onze tuinen sieren, ook toen in trek waren: scabiosa en phlox, iris, gladiolus, duizendschoon, ridderspoor, leeuwenbek en salie en al het klein gespuis van onze rotstuintjes: thijm, sedum, dryas, huislook, saxifragen en mansoor. Maar evenzeer hebt ge planten gemist: cineraria's heeft Brakel niet, petunia's evenmin, geen der erica-soorten zijn in zijn kweekerij aanwezig en van het lupinen-geslacht kan hij slechts de blauwe aanwijzen. Dan vraagt ge toevalig naar den naam van die plant daar, die ge niet kent — en ge schrikt er even van, wanneer Brakel uitvalt, dat dat gewas (Oculus Christi) een „ongepermitteerde naam voor een plant” draagt. Gelukkig heeft hij ook een anderen gevonden. De veelzijdige man is niet alleen kweeker, ook op tuinarchitectuur heeft hij kijk, zooals uit het „Kort Voorbericht” reeds bleek. Daarmede waren zijn adviezen echter niet uitgeput. „Nooit kan het in kleine Tuine agter de Huijsen te proper zijn, nog met te veel vroeg bloeiend goed beplant weesen, dat den Eijenaar uijt zijn Tuin Kamer, de Winter als opkort, en een ongemeen genoegen moet bijsetten. UEd. Vraagd, waar toe dog al dat Gras, in mijn kleine binnen tuintje? Wel Mijn Heer! het behoort met het ander Evenredig te zijn; Ik vraag UEd. waar toe zoo een ijselijke groffe Tekening? Men wil hier stukken verbeelden die beter op morgens zoude voegen, dan in uw Kippetuintje, Dus moet UEd. na rato de stukken, ook veel Gras hebben; En wel ligt heeft Mevrouw! Daar veel belang bij met het dagelijks spreiden van de Kinderwas”. En

Dat gras vordert veel onderhoud en biedt een eentonig gezicht. En daarom doet hij den liefhebbers een complete beschrijving van een border aan de hand. Het boordbed, om dat leelijke woord nog eens te gebruiken, is dus niet zoo modern als we wel eens meenen. Of was Brakel zijn tijd vooruit? Hoe het zij, zeker is, dat hij u een tuin kon leveren, die klonk als een klok. En dat hij bovendien het vak in al zijn uitloopers beoefende en ook voor de „kleinkunst” aandacht had, verzekert hij ons zelf, wanneer hij zijn catalogus aldus besluit: „Ook vervaardigt hij Tekeningen, tot het aanleggen van Sineetsche Bosjes etc. Partijen. Slingerbeken. Goudvis Vijvers etc. etc. waartoe de Egste soorten, van Goud. en Silversjes, voor de Moderaatste prijzen, mede bij hem te bekomen zijn. Verders zijn bij hem te bekomen, allerhande soorten van losse Bloemen

en Groentens, voor Boeketten en Bruijlofs Tafels. Des Winters uitgebloeide Bloemen, in Potjes, of op Glazen. En in het Voorjaar de gesonste Groentens etc. voor de Kruidervijn. En verder alles, wat die Aferes betreffende is. . . .” Wat Brakel zelf betrof: na 24 jaren eigenaar van Tulpenburg geweest te zijn, begonnen de gebreken van den ouderdom hem de leiding van het bedrijf te zwaar te maken. Met Livinus van Laane gaat hij in 1804 een vennootschap aan, die onder de firma Z. Brakel en L. van Laane de zaak zal voortzetten. De helft der kweekerij wordt voor f 4500 aan van Laane verkocht. Lang heeft de oude Brakel niet meer van zijn compagnon geprofiteerd. Den 31en October 1806 is hij op 75-jarigen leeftijd overleden. Zijn erfgenamen verkopen in het volgende jaar ook de andere helft van de bloemisterij aan van Laane, die zich dan eigenaar mag noemen van den „plaazierthuin van ouds genaamd Tulpenburgh met de huizinge, thuinmanswoning en verder getimmerde, staande en gelegen buiten 't Marie Waterpoortje der stad Utrecht”, benevens van „alle de gewassen, kasten, gereedschappen en alles wat tot de boomkweekerij en bloemisterij behoort”.

HET PERSEUS-BEELD VAN BENVENUTO CELLINI OP DE PIAZZA DELLA SIGNORIA TE FLORENCE VAN TERZIJDE GEZIEN

De wonderen van Florence

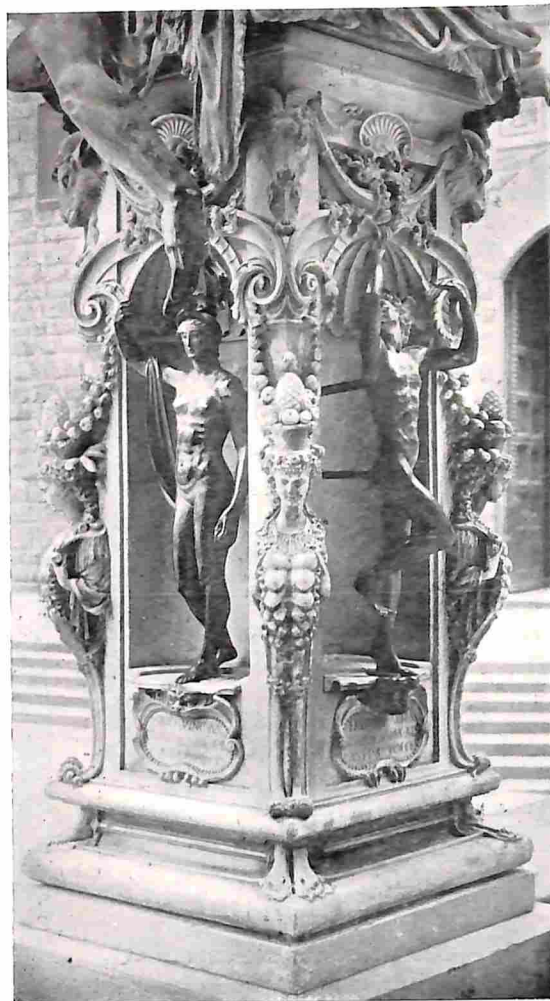
DOOR LIDA DE BY-VERGOUW

PIAZZA della Signoria. Een der meest karakteristieke stadsepleinen van heel Europa. Wie het niet met eigen oogen gezien heeft, kan er zich moeilijk een denkbeeld van vormen. Massieve, imponeerende, Middeleeuwsche huizencomplexen, gaanderijen met meer dan levensgrootte beelden en bevallige arcades, zware kolommen, sober en streng van lijn, en dan de rijzige, vierkante toren van het ontzaglijke Palazzo Vecchio, dat heel dit plein met zijn stille waardigheid beheerscht. Het is geen plein als bijv. Place de la Concorde of Piazza San Marco, het is een stadsbeeld met volstrekt eigen karakter, eigen stemming, eigen sfeer. Wanneer ge van de Piazza della Signoria in Florence de meesterwerken wilt bestudeeren, die alleen nog maar buiten de gebouwen, dus in de open lucht, de aandacht van den vreemdeling afdwingen, dan hebt ge aan een ochtend of namiddag in de verste verte niet genoeg, want, om van de omgeving van het Palazzo Vecchio met zijn fontein en zijn binnenplaats nog niet eens te spreken, er is onder de bogen van bijv. de Loggia dei Lanzi zóóveel heerlijks te zien, dat ge beter doet voor de overige bezienswaardigheden op een anderen dag terug te komen. Ge weet toch, dat Florence, de hoofdplaats van de provincie Toscane, de bakermat is van krachtfiguren als Giotto, Orcagna, Brunelleschi, Arnolfo, Luca della

Robbia, Benvenuto Cellini, Vespucci, Ghiberti, del Sarto en nog tal van anderen? Welnu, onder de bogen van de Loggia dei Lanzi, in de onmiddellijke nabijheid van de kleinere, maar minstens even interessante Loggia del Bigallo, die zich bevindt op den hoek van de drukke Via Calzaioli, zijn op een verhooging van enkele treden de meesterwerken gegroepeerd, die u bijna den adem benemen door de hevige en tegelijk nobele schoonheid, welke van hen uitgaat. Plotseling verrijzen ze daar voor u, in de weldoende donkerte der schaduwrijke gaanderijen. Ge slaat uw Baedeker op en en wilt systematisch uw studie aanvangen, maar, och, laat liever eerst een poosje de boekenverwarring weg: geniet zonder tekst en tracht voor een oogenblik weg te droomen op de lichte vleugelen van al deze volmaakte charme, die Florence in dit bescheiden hoekje van de Piazza della Signoria voor u ten toon spreidt. Ik maakte u, meen ik, reeds vroeger attent op de groep van Giambologna, „de Sabijnsche Maagdenroof”; van-

daag kom ik uw speciale aandacht vragen voor den machtigen, bronzen Perseus van Benvenuto Cellini, die, op een wit marmeren voetstuk geplaatst, in houding en gebaar zoowel jonge soepelheid als mannelijke spierkracht suggereert. Een van de zeer vele Florentijnsche kunstwerken, dat u in de ziel grijpt, u vasthoudt om den overweldigenden indruk van het geheel, maar tevens om de onvergelykelijke harmonie der detail-groepering. De streng-Griekse kop op het ontzagwekkend-gespierde lichaam heeft, ondanks den totalen indruk van geweld, iets zeer jeugdigs: oogen, neus en mond verraden den nog heel jongen man, maar de spierenbundels in armen en beenen wijzen op de onoverwinnelijke kracht van den strijdbelusten gigant. Hoe jammer, dat een fotografie de gevoeligste kleurencombinaties slechts in het nuchtere zwart en wit weergeeft en alleen de reliëfs en schaduwpartij-

en tot hun recht kan laten komen: nu moet u mij maar gelooven, wanneer ik u vertel, dat de bronzen Perseus van Cellini rust op een wit marmeren voetstuk, dat zachtgouden reflexen krijgt, als de Italiaansche zon spelen gaat met lijnen en contouren. Deze triomfeerende Perseus is beroemd over heel de wereld. In tal van catalogi treft men de afbeelding ervan aan en een enkele oogopslag op het tragische Medusa-hoofd, waarvan het bloed nog kleeft aan het moordende zwaard, voert onmiddellijk de gedachten naar de Loggia dei Lanzi in het oude Florence. Voor deze bijkans volmaakte Perseus-figuur toeven kunstminnende toeristen minutenlang: ik heb er gezien, die na grondige bezichtiging van alle onderdeelen wegwandelden, om dadelijk weer terug te keeren en zich opnieuw te verdiepen in de mysterieuze schoonheid, die Benvenuto Cellini in dit meesterwerk te scheppen wist. En hoevelen komen niet enkel en alleen voor de Perseus naar de Loggia dei Lanzi, hoevelen verwaarloozden er de andere beelden en groepen voor, waaraan toch werkelijk ook schoonheid en charme te genieten valt. Maar ik zei het al in een vorig artikel: Florence kun je niet leeren kennen gedurende een enkel verblijf. Het is een stad, die vraagt om diepere belangstelling, inniger contact. Wie dat kan doen, wie zijn bezoek nog eens zou kunnen herhalen, die zal, om den Perseus, de andere meesterwerken op de Piazza della Signoria niet over het hoofd behoeven te zien en ten slotte zijn geest hebben verrijkt met heerlijke herinneringen voor geheel zijn verdere leven.

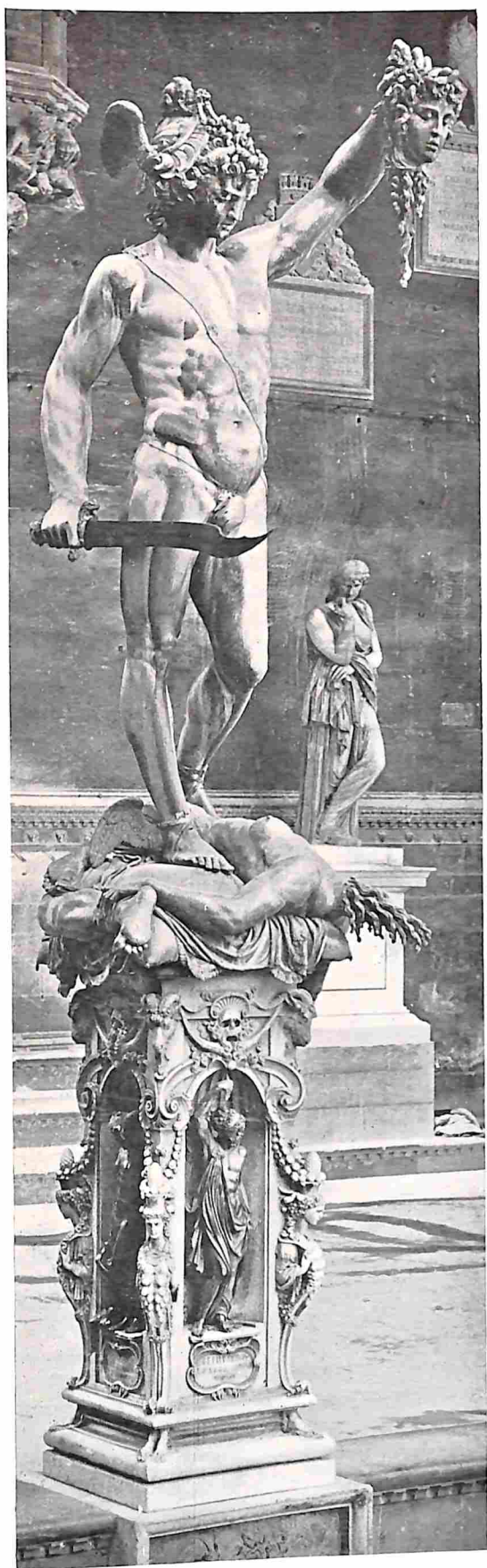

HET WIT MARMEREN VOETSTUK MET DE BRONZEN MIDDENFIGUREN VAN DEN PERSEUS TE FLORENCE

DE WINTERKONING

DOOR R. TEPE

WANNEER we ons in den winter bij felle koude en hevige sneeuwstormen met versnelden pas huiswaarts spoeden en in de gezellige huiskamer een plaatsje bij den haard hebben gezocht, dan hooren we buiten soms een bekend vogelgeluid, dat ons tegenklinkt als tsing, tsing, si, si, si, en dat zoo vroolijk en opgeruimd wordt voorgedragen, als bij het mooiste weer, wanneer een zoele lentelucht over velden en bosschen waait, in plaats van een onheilspellend gehuil van een December- of Januaristorm. Niet zonder moeite kunnen we den kleinen zanger in het oog krijgen. Het is Klein Jantje, onze winterkoning, een leuke, kleine vogel, die hoe harder het buiten buldert, des te vroolijker gestemd is en van de hoge dakgoot af, als 't ware hoonend, tegen den storm inworstelt. Ieder warmvoelend menschenhart moet wel van hem gaan houden, van dezen monteren, onverstoorbaren stormbedwinger, van dezen dapperen, kleinen held. Iedereen weet hem ook naar waarde te schatten, zoodat hij dan ook in het volksleven een zeer gewichtige rol speelt. Van het dak af zien we hem plaats nemen op een dichtbijstaanden paal, waar hij zijnen vroolijken zang nog

DE PERSEUS AAN DE PIAZZA DELLA SIGNORIA TE FLORENCE

even herhaalt, om vandaar vliegensvlug in het struikgewas te sluipen. Daar verwacht hem z'n wijfje en gezamenlijk scharen nu de voor het leven verbonden echtgenooten met drukke bedrijvigheid door heggen en struiken, door takwerk en heiningen, van den eenen tuin in den anderen. ☼ Niet alleen echter om z'n drukken, luiden zang en om z'n monteren aard mogen we hem zoo graag, maar ook, omdat hij een ijverige insectenvanger is. Onvermoeid en schier onverzadiglijk zoeken zij boomen en struiken af naar eieren en larven van de meest schadelijke insecten. Met hunne dunne, teere bekjes weten ze in de engste en meest verborgen hoekjes en reetjes door te dringen en er de nietigste boosdoeners voor den dag te halen en te verorberen. En als dan in de lente een zachtere adem geheel de natuur vervult, als alle zwakkere broertjes en zusjes van de verre reis zijn teruggekeerd, als teergroene blaadjes en bonte bloesems zich hebben ontvouwd en overal weer leven, vreugde, liefde en verrukking heerscht, dan beginnen ook de winterkoning en z'n wijfje te zorgen voor hun meestal talrijk kroost. ☼ Ergens in een verborgen, maar knus hoekje van een tuin, tusschen heininglatten, onder uitgeholde graszoden of op een ander geschikt plekje wordt uit mos, grasstelen en ander zacht materiaal een groot, rond nest met een zijdelingschen ingang gebouwd. ☼ Van binnen wordt het met de zachtste grondstoffen als veeren, haar enz. gevoerd en sierlijk glad gestreken. In deze zachte, behaaglijke holte legt het wijfje zes tot twaalf kleine, mooie eitjes. Wie in de gelegenheid is zulk een fraai en alleraardigst kunstwerk te bezichtigen, mag dat zeker niet verzuimen. De bewonderenswaardige, kunstvolle bouw, de

allerliefste, roodgestippelde eitjes en weldra ook een nest vol kleine geopende bekjes, hovendien de teedere liefde en zorg der ouden voor elkaar en voor hun talrijke jongen, dit alles kan iemand, die ook maar een sprankje gevoel heeft, niet onverschillig voorbijgaan en zeker niet, als hij weet, dat die kleine winterkoning volstrekt niet schuw is en hij hem dikwijls, zonder hem de minste vrees te berokkenen, naderbij kan komen. ☼ Als we ons niet al te druk maken, maar ons daarentegen kalm en rustig gedragen, zoodat we de kleine vogels, die voor hunne jongen weliswaar erg bezorgd zijn, niet veront-rusten, dan mogen we hun nest gerust bekijken en ze in hun doen en laten gadeslaan. We mogen zelfs een poging wagen het fraaie nest te fotografeeren. Ook dat zullen ons de wipstaartjes geenszins kwalijk nemen. Ze weten immers maar al te goed, dat we hun nest niet zullen verstoren of er zonder noodzaak de eitjes of jongen uit zullen halen. ☼ In al z'n doen en laten is de winterkoning zoo argeloos, dat hij zich door een kalmen beschouwer van z'n heim in het minst niet laat storen, zelfs heel weinig notitie van hem zal nemen en gewoon z'n gang zal gaan, ook al zou er voor zijn dagelijksche verrichtingen onzerzijds dagen aaneen bijzondere belangstelling bestaan. In de buurt van z'n nest schenkt hij ons de beste gelegenheid, om ons te kunnen overtuigen van zijn onschatbaar nut voor de huishouding der natuur. ☼ Meestal zijn het tien tot twaalf kleine gulzigaards, die aanhoudend, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, de kleine bekjes openen, als beide ouden vlug en onvermoeid af en aan vliegen om den

grooten honger hunner kleinen steeds opnieuw met rupsen, bladluizen, vliegen, muggen en andere insecten te stillen. Nauwelijks hebben ze hun eerstelingen groot gebracht met instandhouding van hun eigen corpusje, of ze beginnen weer opnieuw zich voor te bereiden voor een tweede broedsel. ☼ Hoe buitengewoon goed heeft moeder natuur hier bij de voortplanting dezer kleine vogeltjes weer gezorgd voor het evenwicht harer huishouding. Niet alleen toch is de winterkoning voor ons van zoo'n groote betekenis, omdat hij tot de betrekkelijk weinige insecteneters behoort, die ook in den

winter bij ons blijven en hij steeds en overal druk bezig is, elk verborgen insectenbroedsel met zijn puntig snauveltje op te sporen, maar ook, omdat de alwijze Schepper der natuur hem toestaat, zich elk jaar in buitengewoon groot aantal te vermeerderen. ☼ Als dankzegging voor het groote nut en de vele oogenblikken van intens natuurgenoet, die hij ons schenkt, mag hij er op roemen, dat iedereen hem kent en iedereen hem ook beschermt. Bij vele volken staat hij als Sneeuwkonink in hoog aanzien. Zij bezingen hem in liederen en maken hem tot held van aardige sprookjes. ☼ Toen de vogels eens een konink wilden kiezen, kwamen ze met elkander overeen, dat hij konink zou zijn, die het hoogst zou kunnen vliegen. Toen nu de wedstrijd zou beginnen, vloog Klein Jantje op den rug en vandaar tusschen de veeren van den arend, die hem onbewust

omhoog droeg in de onmetelijke hoogte. Toen deze echter eindelijk, door uitputting daartoe genoodzaakt, zijn vlucht moest staken, kwam onze tuinsluiper te voorschijn en vloog triumpheerend nog een eindje hooger. Hierover was de arend

zooals wel van zelf spreekt, geenszins te spreken en alle andere vogels waren het al spoedig met hem eens, dat die kleine, brutale kerel gestraft, ja gedood moest worden. ☼ Hij, de winterkoning, was echter ijlings op de vlucht gegaan, sluipend door heggen en struiken en toen zijn vervolgers hem in 't nauw hadden gedreven, verdween hij hoonlachend in een muizengat. De met groote oogen en scherpe nagels toegeruste uil werd nu als wachter bij het muizengat geplaatst, maar toen alle andere vogels ter beraadslaging weer naar de verzamelaarsplaats waren geijld, zoodat het rondom het muizengat stil en geluidloos was geworden, begon de uil te pinken en sliep weldra in. ☼ Geruischloos wist Klein Jantje nu uit het muizengat te ontsnappen en zoodoende aan

zijn vervolgers te ontkomen. Vrij plotseling verscheen hij nu voor den hoogen raad en verdedigde er zijn rechten op den koningstitel en inderdaad werd hij daar tot konink der vogels uitgeroepen en gekroond. Sindsdien wordt de slaperige uil door alle vogels uitgelachen en overal waar ze zich vertoont, veracht en bespot. ☼ Ontegengesteld is de winterkoning in heel z'n manier van doen een trotsche, kleine konink. Ziet hem daar zijn opgericht staartje, als een kalkoenhaan, uitspreiden en zijn borstveeren opzetten, als hij z'n luidklinkend liedje inzet. Door zijn haast al te kleine gestalte maakt hij weliswaar slechts een grappigen indruk op ons, maar anders zouden we hem eene zekere koningswaardigheid zeker niet kunnen ontzeggen en reeds daarom niet, omdat zijne mooie, wakkere oogjes er ons op wijzen, dat zijn trots niet aan domheid gepaard is. ☼ We zou-

Foto R. Tepe

WINTERKONING MET VOEDSEL IN DEN BEK
IN DE BUURT VAN ZIJN NEST

Foto R. Tepe

WINTERKONING VOOR ZIJN NEST, GEMAAKT IN EEN HOOP
BLADAARDE

Foto Kweekerij Leeuwenhof, Nieuwe Niedorp

ASTROPHYTUM MYRIOSTIGMA OF BISSCHOPSMUTS

den den kleinen bouwmeester een onrecht aandoen, als we niet zouden vermelden, dat hij onvermoeid is in het bouwen van nesten, want voordat hij een nest bouwt, dat bestemd is om er eieren in te leggen, te broeden en er jongen in groot te brengen, bouwt hij twee of zelfs nog meer nesten, zoogenaamde speelnesten, die hij alleen gebruikt om er bij slecht en guur weer in te schuilen, en die soms, als zijne jongen zijn uitgevlogen, ook door deze nog als schuilplaats worden bezocht. Niet zoodra is de herfst in 't land, of ons winterkoninkje trekt, dikwijls nog in gezelschap van meezen, goudhaantjes, boomklevers en ander klein vogelgespuis, tijlpend en fluitend, elkaar plagend en met elkaar stoeiend van den eenen tuin naar den anderen, van het eene boschje naar het andere, steeds ijverig speurend en ieder insect, ook het allerkleinste, dat het heeft opgespoord, buit makend. Dan is het de tijd, om onder al dat schadelijk gebroed, dat later knoppen, bloesems en bladeren zou gaan vernielen, eene flinke opruiming te houden en daar doet onze kleine koning daadwerkelijk aan mee. Aan rijpe aalbessen wordt slechts even door hem genipt, maar andere bessen als bv. vlierbessen en andere wilde bessen worden terloops ook wel door hem verorberd.

ASTROPHYTUMS, STERCACTUSSEN

DOOR G. KROMDIJK

ER zijn een groot aantal cactussen, die òn door vorm òn door beharing of bedorning, zoo sprekend op elkander gelijken, dat men wel een heel goed kenner moet zijn, om dergelijke soorten uit elkaar te houden. Het spreekt van zelf, dat de liefhebber, die een collectie wil aanleggen, zooveel mogelijk moet trachten eerst de gemakkelijke soorten in zijn bezit te krijgen. Later, als men er eenmaal den slag van heeft, kan men het sortiment gaandeweg met de teerdere uitbreiden. Daarnaast moet het streven er echter vooral op gericht zijn, in elke verzameling zooveel mogelijk variatie te brengen. Niet alleen in de soorten, dat is niet voldoende, zooals we hier boven reeds aantoonde. De noodige afwisseling, waardoor een eentonige boel voorkomen wordt, moeten we zooveel mogelijk in vorm en kleur zoeken. En als we nu werkelijk eens iets bijzonders willen hebben, en iets wat ook gemakkelijk in de cultuur is, dan moeten we eens een proef nemen met de Astrophytums. Deze werden vroeger tot de Echinocactussen gerekend. Thans zijn ze echter in een apart geslacht ondergebracht, en zij die ze nog onder de oude benaming hebben — en dat zullen heel wat personen zijn — kunnen thans de noodige correcties aanbrengen. — De Astrophytums staan ook bekend onder den Hollandschen naam van Stercactussen, terwijl weer anderen spreken van zeestercactussen. Hoewel de Stercactussen in het geheel niet nieuw zijn, komen ze toch nog maar zeer sporadisch in een liefhebberscollectie voor. Dat klinkt des te eigenaardiger als we weten, dat de *Astrophytum myriostigma* reeds in 1837 door Galeotti op een 2500 M. hoogen bergketen in Noord-Mexico werd ontdekt. Sindsdien zijn er toch duizen-

den en duizenden van Mexico uit over geheel Europa verzonden, maar het waren toch steeds slechts een paar kweekers die haar in cultuur hadden. Mede door dat ze niet al te hard groeiden, en heel wat van die importen, zoodra ze bij een liefhebber aankwamen, om zeep gingen, bleven ze tot nog toe vrij zeldzaam. De laatste jaren is er echter eenige vooruitgang te bespeuren, en vooral nu er een paar Hollandse kweekers zijn die de Stercactussen met succes uit zaad kweken, is het niet noodig meer in het buitenland te koop. De hier in ons land gezaaide en verder gekweekte cactussen zijn veel sterker en groeien bij den liefhebber veel beter door, daar ze volkomen geacclimatiseerd zijn. Hoe vaak hebben we geen tien, twintig gulden en soms

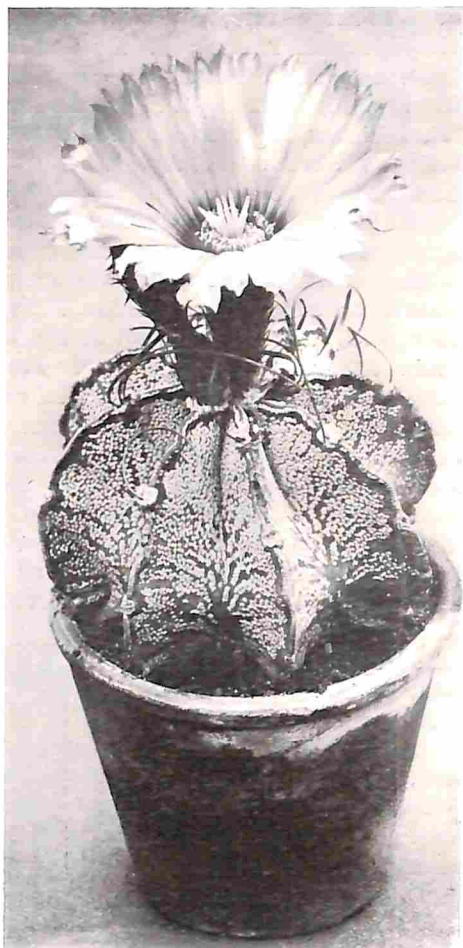

Foto Kweekerij Leeuwenhof, Nieuwe Niedorp

ASTROPHYTUM CAPRICORNE OF GEITEHOORNCACTUS

nog wel meer voor dure importen zien betalen, die na korten tijd verrot waren. Het bleek dat zoo'n schijnbaar door en door gezonde plant geen enkelen wortel had. Het geslacht *Astrophytum* omvat een viertal soorten, waarvan de *A. myriostigma* of Bisschopsmuts wel een van de bekendste is. Als we de afbeeldingen eens bekijken, zal het ons direct opvallen, dat er een groot verschil is tusschen de vier soorten, doch dat de natuur ze alle toch streng symmetrisch gevormd heeft. De *A. asterias* lijkt wel op een keurig in partjes verdeelde taart.

Foto Kweekerij Leeuwenhof, Nieuwe Niedorp

ASTROPHYTUM ORNATUM OF PRACHT-STERCACTUS

De Bisschopsmuts, die haar naam door vorm en talrijke witte puntjes niet ten onrechte draagt, komt meestal met vijf scherpe ribben voor, die dikwijls, vooral bij oudere planten, doornloos zijn. Naast dezen vijfribbigen standaardvorm komen nog talrijke andere vormen voor, vermoedelijk ontstaan door onderlinge kruising van verschillende soorten enerzijds, en door toevallige verwondingen in hun jeugd anderzijds. Er zijn Bisschopsmutsen met zes, soms met zeven, ja zelfs met acht ribben, doch ze zijn vrij zeldzaam, en de liefhebber die zoo'n abnormaliteit wil koopen, moet zeker een hoogen prijs betalen. De vierribbige vorm schijnt meer voor te komen, want er zijn enkele kweekers, die deze onder een aparten naam in den handel brengen. ☼ Wie wel meer cactussen gezaaid heeft, zou eens kunnen probeeren ze zelf uit zaad op te kweken. Een eerste vereischte is dan wel, dat we goed zaad van een betrouwbaar adres betrekken, want als we geen eerste kwaliteit zaad hebben, mislukt alles reeds terstond. Het zaaien van cactussen hebben we al eens eerder beschreven, maar voor deze zullen we dat nog even in het kort herhalen. We zorgen voor een schoonen bloempot, dien we behoorlijk met potscherven draineeren, en vullen den pot met een fijn gezeefd, zanderig grondmengseltje. Daar wordt het zaad op uitgestrooid en heel eventjes ondergedekt. Gieten doen we niet, we houden alleen den pot tot aan den rand in het water, zoo dat de grond tot boven toe vochtig wordt. Dit herhalen we indien het noodig is. Zoo'n pot graven we in een kistje met vochtig turfmolm, en leggen er een ruit over. Het kistje plaatsen we op een licht, warm, maar niet al te zonnig plekje in de kamer. Binnen een week staan dan de jonge plantjes boven de aarde. Dan zetten we steeds de glastruit op een kiertje, elken dag een eindje verder, tot de ruit er voor goed af kan. Dan volgt het gebruikelijke verspenen, en later het oppotten. ☼ Het zaaien doen we bij voorkeur in het voorjaar, dan hebben we de natuur mee. Het spreekt van zelf, dat zij, die de beschikking hebben over een bloemenkasje heel wat gemakkelijker zullen slagen, dan zij die op kamercultuur zijn aangewezen. ☼ Niet minder mooi, maar een beetje lastiger in de cultuur is de *A. ornatum*. Deze heeft in tegenstelling met de *A. myriostigma*, prachtige, groote, blanke doorns, terwijl de stervormig uitlopende ribben met talrijke witte haarvlokjes zijn versierd. De fraaie bloemen verschijnen van Juni tot Augustus, zijn glanzend geel van kleur, komen tegen den middag open, om zich bij het ondergaan der zon weer te sluiten. ☼ Buitengewoon mooi is ook de *Astrophytum Asterias*, ook bekend als *Zeestercactus*, die wel eenigszins aan een zeester doet denken. Keurig is dit plantje in even groote partjes verdeeld. En dan die keurige rijtjes viltkussentjes, precies midden in zoo'n partje, alsof het de vruchtjes op een taart zijn, zoo keurig liggen ze daar achter elkaar. In den zomer tooit zij zich bovendien nog met de prachtige bloemen, die van radvormig gespreide bloemblaadjes zijn voorzien. Ze bloeit heel gemakkelijk, maar is moeilijk den winter door te krijgen. ☼ Tenslotte noemen we nog de *Astrophytum capricorne* of *Geitehoorn*cactus, welken naam ze aan haar lange, ietwat gekromde doorns te danken heeft. Jammer dat nu juist deze, die de mooiste bloemen heeft, zoo slecht in bloei te krijgen is. De bloemen zijn zes à zeven cm lang, van buiten en van binnen geel, overgaand in een vurig, donkerrood hart. De *Astrophytums* verlangen een goed doorlatend, kalkrijk grondmengsel. Alle succulenten, die wit behaard, gedoornd, of gevlekt zijn, hebben graag een kalkachtigen grond. Tegen al te felle zon doen we goed in

de middaguren een weinig te schaduwen. We moeten er ook vooral om denken, in den winter zuinig te zijn met water, en de temperatuur vooral niet te hoog opvoeren. Houden we met deze bescheiden eischen rekening, dan zullen we zeker succes hebben.

De drie bruggen voor Arnhem

(Slot van bladz. 603)

WIE zal de spoorbrug overwinnen? Ze laat de locomotieven vuur spuiten en stoom sissen en gillen tusschen haar bogen. En telkens komt ze weer te voorschijn in onveranderlijke massiviteit. ☼ Maar de oude schipbrug, die heengaat, wijst met haar verweerde vaantjes naar het Oosten: Daar is de nieuwe brug. ☼ De nieuwe brug is lang en strak. Zij heeft de moderne lijn der snelheid. Zij is van snijdend staal, haar basementen zijn beton. Beton is met staal versmolten en versteend tot het koude, onaandoenlijke symbool van de moderne techniek. De nieuwe brug heeft maar één boog, die in zijn uiterste strakheid demonstreert het mathematische vernuft der ingenieurs. Dat vernuft is gericht op een snelheid, die de zwaartekracht der dingen overwint. Het uiteindelijke doel schijnt te wezen, dat de snelheid zelf de rivieren overbrugt. ☼ Als een lijn is de nieuwe brug in het land. Ze verbindt geen oevers meer en ook geen stations, zij verbindt betonnen wegen, die van horizon naar horizon snellen. Wat er nu nog bij den opgang staat aan huizen, dat behoort er niet meer. Die huizen moeten vallen als offers aan den nieuwen god van dezen tijd. Haar wezen is de ijende stroomlijn van het verkeer, dat grijpt naar de verten. ☼ Zoo liggen daar voor Arnhem de drie bruggen. De middelste heeft de gansche evolutie van het verkeer meegemaakt. ☼ De voetgangers met klompen en laarzen hebben geklost en gestapt over het houten dek, paarden en wagens hebben er geklappëtterd en gerommeld over de siddrende planken. De schipbrug heeft heugenis aan schoone equipages

Foto Kweekerij Leeuwenhof, Nieuwe Niedorp

ASTROPHYTUM ASTERIAS OF ZEESTERCACTUS

en vorstelijke stoeten. Lodewijk XIV is er met zijn karos overgereden, terugkeerend van het kasteel te Keppel. Napoleon is er over gedaverd met de statie van zijn gevolg. De brug heeft rillend de eerste rijwielen gedragen en de eerste auto's hebben de houten geledingen met steunend geweld doen rekken en krimpen. ☼ De spoorbrug heeft slechts ervaring van het stoomende en vlammeende gevaarte, dat trein heet. Zoolang de treinen over den ijzeren weg zullen gaan, zal zij haar eenzijdigen plicht vervullen, onaantastbaar, onwrikbaar op haar pijlers, donker van uiterlijk, ernstig van gebaar met haar twee breede, sombere bogen. ☼ Ze aanvaardt onbewogen den gillenden groet van de locomotieven, die naderen, de stoom slaat in flarden uiteen tegen de ijzeren spanningen. Ze blijft wie ze is: hart van ijzer en pijler van graniet, één met den ijzeren weg en met den trein van staal en stoom. En anders niet. ☼ Maar de nieuwe brug! Die weet van het verleden niets. Die heeft alleen de toekomst. Ze is sterk en lenig, haar lijn is snelheid, het hart heeft de stormende impulsen van de jeugd. Ze duldt de voetgangers en de paarden, omdat ze er nog zijn, zooals de jeugd met een medelijdende vriendelijkheid den ouderdom duldt. De spoorbrug, dat grijze blok tegen het Westen, is een stuk hard conservatisme, waartegen de moderne brug zal strijden. En de suizende motoren zingen in de stroomlijnen het strijdlid van den god der snelheid. ☼ Maar reeds klinkt daarboven een nog machtiger lied: De Uiver!